

ØKONOMISK KRISE 17. januar 2021

DEBATINDLÆG

De sidste 50 år viser, at økonomiske kriser kan give arbejdsmarkedet senfølger

Skrevet af

Lars Andersen
Direktør

Jon Nielsen
Chefanalytiker

Ny analyse viser, at de sidste halvtreds års økonomiske kriser har givet langvarige mén på arbejdsmarkedet. Hvis vi skal undgå, at historien gentager sig, skal vi fortsætte den nuværende kurs med økonomiske stimuli, indtil vi er ude af coronakrisen.

Kontakt

Direktør

Lars Andersen

📞 40 25 18 34

✉️ la@ae.dk

Kommunikationschef

Jesper Kirkbak

📞 50 73 71 34

✉️ jk@ae.dk

Coronakrisen har kostet mange danskere jobbet i 2020, og med nye smittebølger hen over vinteren kommer vi nok også til at se nye bølger af ledighed. Trods udsigt til vacciner i 2021 er der risiko for at krisen trækker ud. Det skal vi for alt i verden undgå, for det kan give varige skader på økonomien.

Vi har i en [ny analyse](#) undersøgt de seneste halvtreds års konjunkturudsving og set på, om de har påvirket beskæftigelsens langsigtede ligevægtsniveau – også kaldet det *strukturelle* beskæftigelsesniveau. Det er det niveau, som beskæftigelsen vender tilbage til efter en krise eller efter et opsving. Konklusionen er, at oliekriserne og finanskrisen sænkede beskæftigelsens langsigtede niveau, mens opsvinget i 1990'erne forbedrede det.

Økonomiske kriser kan altså danne arvæv på økonomien i mange år efter, mens økonomiske opsving kan forbedre arbejdsmarkedets underliggende sundhedstilstand. Under coronakrisen er bruttoledigheden steget fra godt 100.000 personer i februar til 130.000 personer i oktober. Hvis det hop får lov at bide sig fast, vil det over tid gribe ind i mange familier med mærkbare konsekvenser for deres hverdag.

Risikoen for langsigtede effekter af økonomiske kriser er en risiko, som økonomer i stigende grad har fået øjnene op for siden finanskrisen, og som tilsyneladende allerede har påvirket den økonomiske politik under coronakrisen. Men før vi udmaler de politiske konsekvenser, så lad os se på, hvad de sidste halvtreds års konjunkturudsving kan lære os om situationen på arbejdsmarkedet i dag.

I 1960'erne og starten af 1970'erne var der virkelig gang i jobfesten i Danmark. Det fik en brat ende med de to oliekriser i 1973 og 1979. På ti år steg nettoledigheden med næsten 250.000 fuldtidspersoner – fra 1 procent til 11 procent af arbejdsstyrken.

Selvom konjunkturerne rettede sig op, forblev ledigheden høj op igennem 1980'erne. I 1986 stod vi på toppen af en højkonjunktur med mangel på arbejdskraft og store lønstigninger for nogle lønmodtagergrupper – men samtidig var der langt flere ledige end før oliekriserne.

Når vi i dag analyserer de underliggende strukturer på arbejdsmarkedet, kan vi se, hvorfor ledigheden ikke faldt i '80'erne. Ledighedens ligevægtsniveau afhænger af to underliggende forhold.

For det første afhænger ligevægtsledigheden af, hvor meget arbejdskraft virksomhederne efterspørger – det vil sige antallet af nye stillinger, de slår op.

For det andet afhænger den af, hvor nemt det er for en arbejdsløs at finde en stilling, der passer til netop ham eller hende – det vil sige, hvor godt arbejdsmarkedet formår at matche de arbejdsløse med de ledige stillinger. Virksomhederne kan godt slå stillinger op, men hvis deres krav til nye medarbejdere ikke passer til de ledige, der er, så forbliver ledigheden høj.

Det var netop det, der skete efter oliekriserne. Det viser vi i den nye analyse, hvor vi bruger en ny statistisk metode til at beregne de underliggende sammenhænge på arbejdsmarkedet.

Under oliekriserne faldt antallet af ledige stillinger til et nulpunkt i fem-seks år, og dermed fik de ledige svært ved at holde sig ajour med kravene ude i virksomhederne. De havde derfor stadig svært ved at opfylde arbejdsgivernes krav, da efterspørgslen rettede sig op igen – og dermed forblev ledigheden høj. En lang periode med lav efterspørgsel betød, at arbejdsmarkedet blev strukturelt dårligere til at matche de arbejdsløse med de ledige stillinger.

For at lægge en dæmper på højkonjunktoren i 1986, valgte den daværende Schlüter-regering at hæve en lang række afgifter og sænke rentefradraget. Den såkaldte Kartoffelkur blev efterfulgt af en generel afmatning i udlandet og valutakriser i vores nabolande, og det sendte ledigheden mod nye højder. I 1993 kom ledigheden helt op på 13 procent.

To forhold var med til at vende det billede. Dels kom der igen gang i efterspørgslen i udlandet, og dels blev økonomien herhjemme skubbet i gang med en aktivt understøttende finanspolitik. En ny regering med Poul Nyrup (S) i spidsen stimulerede økonomien ved at fremrykke offentlige investeringer, give skattelettelser og give boligejerne mulighed for at konvertere til lavere renter. Det øgede efterspørgslen og virksomhedernes behov for arbejdskraft.

Samtidig indførte man orlovsordninger for at skabe flere jobåbninger, og man skruede op for aktivering og opkvalificering af de ledige. Da opsvinget løjede af omkring årtusindskiftet, var ledigheden faldet fra 13 procent til 5 procent, og ledighedens underliggende ligevægtsniveau var fulgt med. En lang periode med høj efterspørgsel havde gjort det strukturelt nemmere for de ledige at finde et jobmatch.

Det næste store konjunkturomslag kom med finanskrisen i 2008, og her så mønstret lidt anderledes ud. Hverken det kortvarige opsving før finanskrisen eller den langvarige økonomiske nedtur satte sig for alvor i ledighedens ligevægtsniveau. Afkortningen af dagpengeperioden i 2010 betød nemlig, at folk, der stod uden job i lang tid, faldt ud af ledighedssystemet og dermed ud af arbejdsmarkedet. I stedet for at

give en strukturel stigning i antallet af ledige, gav finanskrisen derfor en strukturel stigning i antallet af personer uden for arbejdsmarkedet – også af folk, der faktisk søgte job.

En del af dem har fundet tilbage til arbejdsmarkedet siden da, men langt fra dem alle. Blandt de 30-54-årige var der sidste år 40.000 flere uden for arbejdsstyrken end før finanskrisen.

Med til historien hører, at Løkke-regeringens genopretningspakke i 2010 ikke kun beskar dagpengeperioden. Den indeholdt en lang række nedskæringer, som slog benene væk under en allerede vaklende økonomi, i stedet for at stimulere efterspørgslen og give virksomhederne ordrer i bogen. Det trak finanskrisen unødigt i langdrag og var med til at øge den varige [kriseregning](#) for almindelige mennesker.

Det er ikke kun i Danmark, at den strukturelle ledighed steg markant efter oliekriserne, faldt i '90erne og steg under finanskrisen. Det samme skete i de fleste vesteuropæiske lande, netop fordi udviklingen var drevet af de internationale konjunkturer.

Men selvom ledigheden afhænger af efterspørgslen i udlandet – ligesom vi har set under coronakrisen – så kan man godt påvirke politisk, hvor hårdt de internationale konjunkturer rammer. Det kan man gøre ved at føre en finanspolitik, der stimulerer efterspørgslen efter arbejdskraft i krisetider, ved at øge de offentlige udgifter eller sænke skatterne. De historiske erfaringer viser, at den slags tiltag ikke alene har en midlertidig effekt, men kan have en varig effekt.

Dermed viser de historiske erfaringer også vejen ud af den nuværende krise. Hvis vi skal forebygge, at økonomien får senfølger, skal vi blive ved at føre en aktivt understøttende finanspolitik, og en arbejdsmarkedspolitik, der hjælper de ledige til at holde trit med virksomhedernes krav. Det kan ikke hjælpe alle de ledige i job, men det kan hjælpe nogen og gøre vejen tilbage kortere for de andre.

Selvom det måske kan forekomme oplagt, at de økonomiske konjunkturer har påvirket ledighedens langsigtede ligevægtsniveau, så er det faktisk et meget omdiskuteret spørgsmål blandt økonomer. Økonomer kan godt enes om, at lavkonjunkturer i hvert fald i teorien kan skade arbejdsmarkedet permanent. Det er også bredt anerkendt, at de, der mister jobbet i en krise, har dårligere jobmuligheder i

mange år efter. Men spørgsmålet er, om de teoretiske effekter og effekterne for den enkelte arbejdsløse også har en reel betydning for arbejdsmarkedet som helhed.

Det har økonomer diskuteret i mange år, og den økonomiske politik, der er blevet ført, kan ses som et spejl af den diskussion.

I '80erne var der en vis accept af, at konjunkturer kan have langsigtede effekter. Det ændrede sig i slutningen af '90erne. Ved indgangen til finanskrisen mente mange økonomer, at de teoretiske effekter primært hørte hjemme i teorierne – i praksis kunne man godt tillade sig at se bort fra dem. Efter finanskrisen er pendulet ved at svinge tilbage igen. En række [internationale forskningsstudier](#) har dokumenteret, at længere perioder med lav efterspørgsel skader økonomien i mange år efter. Det skyldes ikke kun, at matchet på arbejdsmarkedet tager skade, men også, at den teknologiske udvikling bliver sat på pause i kriser, hvor virksomhederne er for pressede til at investere i ny teknologi. Derfor har blandt andet [Nationalbanken](#), [Den Internationale Valutafond](#) (IMF) og [økonomiske forskere](#) advaret om, at coronakrisen kan gøre varig skade.

Det skiftende syn på konjunkturernes langsigtseffekter har formentlig påvirket politikernes syn på, hvordan en krise skal håndteres. I starten af '90erne valgte både danske og udenlandske politikere at sparke gang i økonomien med en aktiv finanspolitik. Det var også tilfældet lige efter finanskrisen, men efter et par år blev stimuluspakkerne afløst af offentlig hestekur, både i Danmark og resten af Europa. Det betød som sagt, at finanskrisen trak ud.

Denne gang ser ud til at være anderledes. Sammen med de lave renter gør de nye indsigter om krisers langvarige skadevirkninger det ekstra vigtigt at føre en aktivt understøttende finanspolitik og hjælpe de ledige hurtigt i job. Derfor har internationale organisationer såsom [OECD](#), [FN](#) og [IMF](#) i foråret anbefalet deres medlemslande at bruge offentlige investeringer og højere sociale ydelser til at få økonomierne op i gear igen. Herhjemme er anbefalingerne blevet hørt, og krisepolitikken har foreløbig været med til at holde hånden under danske jobs. EU's store genopretningsplan har samme formål. Den sikrer, at der ikke bare er finanspolitisk støtte til danskernes privatforbrug og virksomhedernes investeringer, men også til virksomhedernes eksportmuligheder.

Det er alfa og omega, at politikerne holder fast i den kurs og ikke letter foden fra speederen for hurtigt. Myndighederne skal sætte skub i projekteringen af offentlige investeringer, for eksempel i fremtidens energisystem. Den slags projekter tager tid, men det gør ikke så meget, netop fordi efterspørgslen efter arbejdskraft vil forbedre beskæftigelsens langsigtede niveau. Derudover er beskæftigelsesindsatsen

vigtig, hvis vi skal forhindre langvarige jobtab. Den kan man for eksempel understøtte ved at udskyde jobcentrenes planlagte besparelser i 2022 og 2023.

Lad os understrege, at der er grund til at tro og håbe på, at økonomien denne gang kommer sig forholdsvis hurtigt, uden varige mén. Pointen er, at det bestemt ikke er givet. Det afhænger blandt andet af, hvilken økonomisk politik vi fører. Risikoen for at stramme for hurtigt, er større end risikoen for at stramme for sent.

Store konjunkturomslag har altså sat langvarige spor på arbejdsmarkedet i de sidste halvtreds år.

Derfor er det så meget desto mere vigtigt, at vi holder hånden under økonomien med stimuluspakker, hjælp til de ledige og hjælpepakker til virksomheder i eksportsektoren og de nedlukkede brancher.

Den kurs er regeringen allerede slået ind på, men det er vigtigt, at regeringen holder kursen, indtil væksten igen har fået fat. Ellers risikerer vi, at økonomien får senfølger.

Bragt af [Politiken](#) den 17. januar 2021

[Læs analysen "Coronakrisen kan sænke beskæftigelsen i mange år"](#)